

Το έγκλημα του βιασμού

Η διαδικασία και τα στάδια λήψης της απόφασης του θύματος για αναφορά του εγκλήματος στην αστυνομία¹

ΑΓΓΕΛΟΥ Α. ΤΣΙΓΚΡΗ

Διδάκτορα Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Το παρόν άρθρο αναφέρεται συνοπτικά στα αποτελέσματα μιας έρευνας που ασχολήθηκε με τη διερεύνηση της διαδικασίας λήψης της απόφασης του θύματος βιασμού για αναφορά ή μη του εγκλήματος στην αστυνομία. Χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία που αντλήθηκαν με ερωτηματολόγιο θυματολογικού περιεχομένου σε 1.000 φοιτήτριες του Παντείου Πανεπιστημίου, 312 δικαστικές αποφάσεις βιασμού από τα Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια της περιφέρειας του Εφετείου της Αθήνας, για το χρονικό διάστημα των ετών 1980 έως 1993 και 230 σηματοδότης αναφορές βιασμού του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, οι οποίες περιλαμβάνουν υποθέσεις βιασμού που αναφέρθηκαν στην αστυνομία το έτος 1993. Τα αποτελέσματα της έρευνας κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η διαδικασία λήψης της απόφασης του θύματος για αναφορά του βιασμού του στην αστυνομία, συγκροτείται από τρία στάδια. Στο πρώτο στάδιο το θύμα καλείται να ορίσει τη σεξουαλική επίθεση ως έγκλημα και πιο συγκεκριμένα ως βιασμό. Αν και εφόσον οριστεί το περιστατικό ως βιασμός, το θύμα περνά στο δεύτερο στάδιο όπου θα πρέπει να προσδιοριστεί η σοβαρότητα του εγκλήματος. Αν το θύμα ορίσει το έγκλημα ως ιδιαίτερα σοβαρό περιστατικό, τότε περνά στο τρίτο και τελευταίο στάδιο του μοντέλου, όπου θα πρέπει να αποφασίσει τι θα κάνει προκειμένου να αντιμετωπίσει την κατάσταση. Μια από τις επιλογές του θύματος είναι και η αναφορά του εγκλήματος στην αστυνομία. Οι κυριότεροι παράγοντες που βρέθηκε να επηρεάζουν τις αποφάσεις των θυμάτων σε κάθε επιμέρους στάδιο, ήταν: i) η κοινωνική επιρροή των ατόμων του στενού οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος του θύματος, ii) τα χαρακτηριστικά και η σοβαρότητα του βιασμού, iii) τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του θύματος, iv) η συναισθηματική κατάσταση του θύματος αμέσως μετά το έγκλημα, v) ο φόβος της κοινωνικής απόρριψης, vi) ο έξω-ποινικός συμβιβασμός με το δράστη και vii) ο βαθμός της διάστασης που υπάρχει ανάμεσα στον κοινωνικό και το νομικό ορισμό του βιασμού.

1. Με αφορμή διάλεξη στο Δικηγορικό Σύλλογο της Αθήνας, την 14η Δεκεμβρίου 1995, σε ομιλία-συζήτηση που διοργανώθηκε από την Ελληνική Εταιρία Εγκληματολογίας.

Ο βιασμός είναι ένα συνπθέστατο έγκλημα και κάθε γυναίκα που αποφασίζει να μην το καταγγείλει οφείλει να διαθέσει αρκετή σκέψη για τις γυναίκες που θα βιαστούν, ως συνέπεια της απόφασής της.

Germaine Greer - 1977 - σελ. 380.

I. Τοποθέτηση του θέματος.

Έχοντας στο μυαλό μας την εμπειρικά αποδεδειγμένη, από τους κοινωνικούς επιστήμονες, πρόταση σύμφωνα με την οποία «δεν υπάρχει κοινωνική δράση χωρίς λόγο ύπαρξης», προτείνουμε για συζήτηση μια υπόθεση σύμφωνα με την οποία «για να κινητοποιηθούν οι μηχανισμοί του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης, θα πρέπει να βρεθεί κάποιος που να έχει συμφέρον να τους κινητοποιήσει».

Σπάνια το ποινικό σύστημα μπαίνει σε λειτουργία λόγω της αυτεπάγγελτης αστυνομικής δράσης. Η συντριπτική πλειοψηφία των υποθέσεων με τις οποίες ασχολείται προέρχονται από τις αναφορές των πολιτών στην αστυνομία και κυρίτερα από τις αναφορές των ίδιων των θυμάτων του εγκλήματος.

Όμως, η παραπάνω εικόνα δεν είναι η ίδια για όλα τα ποινικά αδικήματα. Υπάρχουν εγκλήματα, που λόγω της αυτεπάγγελτης ποινικής δίωξής τους, η αστυνομική δράση αποτελεί τον κυριότερο παράγοντα ενεργοποίησης του ποινικού συστήματος. Εξαίρεση στον παραπάνω κανόνα αποτελεί το έγκλημα του βιασμού στο οποίο, παρόλο το αυτεπάγγελτο της ποινικής του δίωξης, το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης ενεργοποιείται μόνο με τη σύμφωνη γνώμη του θύματος.

Η διεθνής ερευνητική εμπειρία αναφορικά με το έγκλημα του βιασμού έχει αποδείξει ότι οι υποθέσεις αυτού του είδους φτάνουν στη γνώση της αστυνομίας κατόπιν αναφορών των πολιτών. Τα άτομα που κατά κύριο λόγο αναφέρουν το συγκεκριμένο έγκλημα στην αστυνομία είναι τα ίδια τα θύματα, τα μέλη των οικογενειών τους, συνάδελφοι στην εργασία, φίλικά, γνωστά, ακόμη και άγνωστα στο θύμα πρόσωπα. Όμως, θα πρέπει να τονιστεί με ιδιαίτερη έμφαση ότι στις περιπτώσεις βιασμού ενήλικων ατόμων, ο κυριότερος παράγοντας ενεργοποίησης του ποινικού συστήματος είναι τα ίδια τα θύματα.

Από τα παραπάνω, φαίνεται να προκύπτει επιτακτική η ανάγκη μελέτης της διαδικασίας λήψης της απόφασης του θύματος για αναφορά του εγκλήματος στην αστυνομία, γιατί η απόφαση αυτή έχει καθοριστική σημασία στην ενεργοποίηση ολόκληρου του ποινικού συστήματος.

Ο βιασμός επιλέχθηκε γιατί προσφέρει το πιο ακραίο παράδειγμα των ισχύοντων διαδικασιών θυματοποίησης, τόσο σε κοινωνικό, όσο και ατομικό επίπεδο, πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το έγκλημα.²

Τα θύματα βιασμού μπορεί να ωθούνται στην απόφαση να μην αναφέρουν το βιασμό στην αστυνομία λόγω του φόβου τους για μια ενδεχόμενη αντεκδίκηση εκ μέρους του δράστη.³ Άλλα, επιλέγουν τη σιωπή προκειμένου να αποφύγουν τη στιγματιστική λειτουργία των μηχανισμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.⁴ Επίσης, μπορεί να είναι απρόθυμα να αναφέρουν γιατί αισθάνονται ενοχλημένα ή ντροπιασμένα⁵ ή γιατί φοβούνται την απόρριψη από το σύζυγο ή την οικογένειά τους.⁶ Άλλα θύματα μπορεί να επιδιώκουν την προστασία της οικογένειάς τους, των φίλων τους ή ακόμη και του βιαστή και της οικογένειάς του, από τις αρνητικές επιπτώσεις που θα είχε η δημοσιοποίηση του εγκλήματος.⁷ Πιθανόν, όμως, είναι να εμπλέκονται και διάφορα πρακτικά ζητήματα. Για παράδειγμα, ένα θύμα μπορεί να μην έχει τον απαραίτητο ελεύθερο χρόνο για να συμμετέχει στην ιδιαίτερα χρονοβόρα διαδικασία της ποινικής εξέλιξης της υπόθεσής του, γεγονός που παρατηρείται συχνότερα στα θύματα που εργάζονται.⁸ Άλλα θύματα μπορεί να μην εμπιστεύονται την ικανότητα του ποινικού συστήματος στο να συλλάβει και να τιμωρήσει το βιαστή (Ashworth και Feldman-Summers,⁹ McDermott¹⁰).

-
2. Weis, K. & S.S. Borges (1973): Victimology and rape: The case of the legitimate victim. *Issues of Criminology*, τομ. 8, τευχ. 2, σελ. 137.
 3. Williams, L. (1984): The classic rape: When do victims report? *Social Problems*, τομ. 31, σελ. 459 - 467.
 4. Amir, M. (1971): *Patterns of forcible rape*. Chicago: University of Chicago Press.
 5. MacDonald, J.M. (1971): *Rape offenders and their victims*. Springfield, Ill.: Thomas.
 6. Katz, S. και M.A. Mazur (1979): *Understanding the rape victim: A synthesis of research findings*. John Wiley & Sons.
 7. Weis και Borges (1973), όπ. π., βλ. σημ. 2.
 8. Amir (1971), όπ. π., βλ. σημ. 4.
 9. Ashworth, C.D. και S. Feldman-Summers (1978): Perceptions of the effectiveness of the criminal justice system: The female victim's perspective. *Criminal Justice and Behavior*, τομ. 5, τευχ. 3.
 10. McDermott (1979): *Rape victimization in 26 American cities*. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice, L.E.A.A., National Criminal Justice Information and Statistics Service, U.S.G.P.O.

Η έρευνά μας προσπάθησε να αποδείξει την ισχύ ενός θεωρητικού μοντέλου εξήγησης της διαδικασίας λήψης της απόφασης του θύματος για αναφορά ή μη του βιασμού του στην αστυνομία. Επίσης, προσπάθησε να διερευνήσει τους παράγοντες που οδηγούν το θύμα βιασμού στη συγκεκριμένη απόφαση, έτσι ώστε να είμαστε σε θέση να προτείνουμε ένα έγκυρο και αξιόπιστο μοντέλο χάραξης πολιτικής στον τομέα της αύξησης των ποσοστών αναφορά του βιασμού στην αστυνομία.

.... καμία μεθοδολογία δεν είναι η καλύτερη, συνεπώς χρησιμοποιώντας ένα συνδυασμό μεθόδων, που η κάθε μία έχει διαφορετικές πηγές προκατάληψης, επιτυγχάνουμε τη γονιμότερη ερευνητικά στρατηγική.¹¹

Η διερεύνηση του φαινομένου της αναφοράς των εγκλημάτων στην αστυνομία και πιο συγκεκριμένα του εγκλήματος του βιασμού, παρουσιάζει αρκετές μεθοδολογικές παγίδες, τόσο σχετικά με τη συγκρότηση του δείγματος της έρευνας, όσο και με την επιλογή των μεθοδολογικών τεχνικών προσέγγισης του αντικειμένου. Το έγκλημα του βιασμού, όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω, παρουσιάζει πολλές ιδιαιτερότητες λόγω του ότι σχετίζεται με την σεξουαλική σφαίρα της ζωής του ατόμου και γι' αυτό το λόγο αποτελεί ακόμη και σήμερα ταμπού. Το παραπάνω αποτέλεσε πραγματική πρόκληση για την επιλογή του συγκεκριμένου εγκλήματος ως παραδείγματος εξήγησης της διαδικασίας λήψης της απόφασης του θύματος για αναφορά του εγκλήματος στην αστυνομία.

Οι βασικοί στόχοι της έρευνας ήσαν να προτείνει ένα μοντέλο ερμηνείας της παραπάνω διαδικασίας, να καταδείξει τις ιδιαιτερότητες της αναφοράς του εγκλήματος του βιασμού, σε σχέση με τα υπόλοιπα ποινικά αδικήματα, να εξηγήσει τη διαδικασία τροφοδότησης του ποινικού συστήματος με το αναγκαίο για τη λειτουργία του «προϊόν», να αποκαλύψει το ρόλο του θύματος στην ενεργοποίηση των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος και τέλος, να προτείνει ένα σχέδιο χάραξης πολιτικής στον τομέα της αύξησης των ποσοστών αναφοράς του εγκλήματος του βιασμού.

Η έρευνά μας, προκειμένου να αντιμετωπίσει με επιτυχία την αποστολή της, χρησιμοποίησε διαφορετικές πηγές άντλησης του δείγματός της. Πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία που αντλήθηκαν με ερωτηματολόγιο θυματολογικού περιεχομένου πάνω σε δείγμα 1.000 φοιτητριών του Παντείου Πανεπιστημίου της Αθήνας. Επίσης, χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία, που αντλήθηκαν με μήτρες ερωτηματολογίου, από 312 δικαστικές αποφάσεις βιασμού από τα Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια της ευρύτερης περιφέρειας του Εφετείου της Αθήνας, για το χρονικό διάστημα των ετών 1980 έως 1993. Τέλος, χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία, που αντλή-

11. Webb, E.J., D.T. Campbell, R.D. Schwartz, L. Sechrest και J.B. Grove (1981): *Nonreactive measures in the social sciences*. Boston: Houghton Mifflin.

θηκαν με μήτρες ερωτηματολογίου, από σημαντικές αναφορές βιασμού του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, οι οποίες περιλαμβάνουν 230, από το σύνολο των 270 υποθέσεων, που αναφέρθηκαν στα αστυνομικά τμήματα ολόκληρης της χώρας, το έτος 1993.

II. Η φαινομενολογία της αναφοράς του βιασμού

Συγκρίνοντας τη συχνότητα διάπραξης του βιασμού με τη συχνότητα διάπραξης των άλλων σοβαρών εγκλημάτων που αναφέρονται στις δικτικές αρχές, βλέπουμε ότι ο βιασμός δεν είναι ένα συχνά διαπραττόμενο έγκλημα. Αντιπροσωπεύει μόνο το 1% του συνολικού ποσού του εγκλήματος και το 6% του συνολικού ποσού των εγκλημάτων βίας.¹² Στην κατηγορία των εγκλημάτων βίας περιλαμβάνονται η ανθρωποκτονία, ο βιασμός, η ληστεία και η σοβαρή επίθεση. Η Horos,¹³ βασισμένη σε μια μεγάλη αναλογία μη-αναφερόμενων βιασμών, υποστήριξε ότι ο βιασμός είναι το συχνότερα διαπραττόμενο έγκλημα, και η Griffin¹⁴ συμπέρανε ότι «υπάρχουν περισσότεροι βιασμοί που διαπράττονται, σε σχέση με τις βεβαρημένες επιθέσεις και τις ανθρωποκτονίες».

Ο ρυθμός του εγκλήματος του βιασμού στις Η.Π.Α., για το 1973, ήταν 47 για κάθε 100.000, πράγμα που σημαίνει ότι 47 στις 100.000 γυναίκες των Η.Π.Α. είχαν αναφέρει στην αστυνομία ότι είχαν πέσει, τουλάχιστον μια φορά, θύματα βιασμού.¹⁵ Άρα ο κίνδυνος θυματοποίησης βιασμού για μια γυναίκα κατά το 1973 ήταν 47 στις 100.000 ή αλλιώς περίπου μια πιθανότητα στις 2144. Ωστόσο, θα πρέπει να ήμαστε προσεκτικοί κατά την εκτίμηση των παραπάνω αριθμών και αυτό γιατί είναι βασισμένοι στις αναφερόμενες στην αστυνομία υποθέσεις.

Εξάλλου θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι ο βιασμός είναι πιθανότατα το περισσότερο μη-αναφερόμενο έγκλημα.¹⁶ Η Russell¹⁷ έχει υποστηρίξει ότι «ο βιασμός είναι ένα κατάφορα μη-αναφερόμενο έγκλημα».

12. Bureau of Justice statistics (1985): Criminal victimization, 1984. Washington, D.C.: U.S.D.J.

13. Horos, C.V. (1974): Rape, The private crime, The social horror. New Caanan, Conn.: Today Publishing.

14. Griffin, S. (1977): Rape: The all - american crime. Στο L.G. Schultz (eds): Rape victimology, κεφ. 3, σελ. 34.

15. Federal Bureau of Investigation (1974): Crime in the United States. Uniform Crime Reports, 1973. Washington, D.C.: U.S.G.P.O.

16. Katz και Mazur (1979), όπ. π., βλ. σημ. 6.

17. Russell, M. (1980): Rape victims and police reporting. CanadaTs Mental Health, τομ. 28, τευχ. 2, σελ. 14.

Σύμφωνα με τους Wilson και Clarenbach,¹⁸ ενώ η προθυμία των θυμάτων για αναφορά του βιασμού στην αστυνομία εμφανίζεται να έχει αυξηθεί κατά τις τελευταίες δεκαετίες, οι ειδικοί υπολογίζουν ότι μόνο το 1/3 έως το 1/10 των διαπραττόμενων σεξουαλικών επιθέσεων αναφέρεται στις διωκτικές αρχές. Μελετώντας τους υπολογισμούς των εγκληματολόγων, διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό των βιασμών που αναφέρονται στην αστυνομία υπολογίζεται από 5%,¹⁹ έως και 50%.²⁰

Ο βιασμός είναι ένα από τα ελάχιστα αναφερόμενα στην αστυνομία εγκλήματα σε σχέση με όλα τα υπόλοιπα εγκλήματα βίας, στις Η.Π.Α. και στον Καναδά.²¹ Έχει υπολογιστεί ότι η αναλογία των αναφερόμενων στην αστυνομία βιασμών σε σχέση με τους μη-αναφερόμενους είναι, από ένας στους δύο, έως ένας στους είκοσι (Sutherland και Scherl,²² Massey et al.,²³ Amir,²⁴ Griffin,²⁵ Peters et al.²⁶). Οι Clark και Lewis²⁷ υπολόγισαν ότι μόνο ένας έως τέσσερις βιασμοί, σε κάθε δέκα διαπραττόμενους, αναφέρεται στην αστυνομία.

Ο Storaska,²⁸ από την πλευρά του, πίστευε ότι η πραγματική αναλογία είναι ένας αναφερόμενος βιασμός για κάθε εκατό μη-αναφερόμενους, αλλά ο υπολογισμός του δεν ήταν βασισμένος σε εμπειρικά στοιχεία. Αντίθε-

18. Wilson, C. και K. Clarenbach (1980): Violence against women: Causes and prevention. Domestic Violence, Monograph Series, No. 3.

19. Wood, P.L. (1973): The victim in a forcible rape case: A feminist view. American Criminal Law Review, τομ. 11, τευχ. 2, σελ. 335 - 354.

20. Hilberman, E. (1976): The rape victim. New York, Basic Books Inc.

21. Robin, G. (1977): Forcible rape: Institutionalized sexism in the criminal justice system. Crime and Delinquency, τομ. 23, τευχ. 2, σελ. 136 - 153.

22. Sutherland, S. και D.S. Scherl (1970): Patterns of response among victims of rape. American Journal Orthopsychiat, τομ. 40, τευχ. 3, σελ. 503 - 511.

23. Massey, J.B., C.R. Garcia και J.P. Emich, Jr. (1971): Management of sexually assaulted females. Obstetrics and Gynecology, τομ. 38, τευχ. 1, σελ. 29 - 36.

24. Amir (1971), όπ. π., βλ. σημ. 4.

25. Griffin (1977), όπ. π., βλ. σημ. 14.

26. Peters, J.J., L.C. Meyer και N.E. Carroll, (1976): The Philadelphia assault victim study. Final Report from the National Institute of Mental Health. ROIMH 21304, σελ. 100.

27. Clark, L. και D. Lewis (1977): Rape: The price of coercive sexuality. Toronto: The Women's Press.

28. Storaska, F. (1975): How to say no to a rapist... and survive. New York: Random House.

τα, ο Peters²⁹ προτείνει ότι η αναλογία των αναφερόμενων σε σχέση με τους μη-αναφερόμενους βιασμούς είναι ένας στους 1,5. Επίσης, συμπέρανε ότι η συχνότητα του μη-αναφερόμενου βιασμού δεν είναι τόσο εκτεταμένη, όπως παρουσιάζεται από τις περισσότερες έρευνες.³⁰

Έχει παρατηρηθεί ότι με την πάροδο του χρόνου αυξάνονται οι υποθέσεις βιασμού που αναφέρονται στην αστυνομία.³¹ Σύμφωνα με τον Schultz,³² το 1972 αναφέρθηκαν στα αστυνομικά τμήματα των Η.Π.Α. 46.430 βιασμοί, δηλαδή 4.540 βιασμοί περισσότεροι σε σχέση με το 1971 και 70% περισσότεροι σε σχέση με το 1967.³³ Υπολογίζεται ότι στις Η.Π.Α. 43 στις 100.000 γυναίκες υποβάλλονται σε τουλάχιστον ένα βιασμό κάθε χρόνο. Η παραπάνω αναλογία προκύπτει από την ανάλυση των επίσημων στατιστικών και φυσικά αποτελεί την κορυφή του παγόβουνου και αυτό γιατί οι επίσημες αρχές υπολογίζουν ότι το ποσοστό των μη-αναφερόμενων βιασμών κυμαίνεται από 200 έως 300%.³⁴

Σύμφωνα με τον Galvin,³⁵ ενώ μέσα στις δύο δεκαετίες του 1960 και του 1970 οι ανθρωποκτονίες διπλασιάστηκαν, στις ίδιες δεκαετίες οι βιασμοί τετραπλασιάστηκαν. Από την άλλη μεριά, έχει παρατηρηθεί ότι το έγκλημα του βιασμού είχε τους ίδιους ρυθμούς αύξησης με τις βεβαρημένες επιθέσεις, αλλά μικρότερους ρυθμούς σε σχέση με τις ληστείες και τα περισσότερα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας.

Μια έρευνα εθνικής εμβέλειας³⁶ που διεξήχθη στις Η.Π.Α., ανέφερε ότι τα περιστατικά βιασμού αυξήθηκαν σε εθνικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι η συχνότητα των αναφερόμενων βιασμών για κάθε 100.000 κατοίκους ήταν 3 το 1933, 9,2 το 1960 και 11,6 το 1965. Μια λεπτομερειακή μελέτη με συνεντεύξεις που διεξήχθη από το Πανεπιστήμιο του Chicago σε συνεργασία με το National Opinion Research Center των

29. Peters, J.J. (1975): Social psychiatric study of victim reporting rape. A study presented at the American Psychiatric Association, 128th Annual Meeting, Anaheim, California.

30. Peters, Meyer και Carroll (1976), όπ. π., βλ. σημ. 26, σελ. 4 - 5.

31. Steketee, G. και A.H. Austin (1989): Rape victims and the justice system: Utilization and impact. The Social Service Review, τομ. 63, τευχ. 2.

32. Schultz, L.G. (1977): Rape victimology, Springfield, Illinois, U.S.A., σελ. vii.

33. Τα στοιχεία αυτά προέρχονται από τις στατιστικές επετηρίδες του F.B.I. και πιο συγκεκριμένα από τα Uniform Crimes Reports του 1973.

34. Schultz (1977), όπ. π., βλ. σημ. 32, σελ. vii.

35. Galvin, J. (1985): Rape: A decade of reform. Crime and Delinquency, τομ. 31, τευχ. 2, σελ. 163 - 168.

36. President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice (1967): The challenge of crime in a free society. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office.

Η.Π.Α., βρήκε ότι οι βιασμοί που πραγματικά διαπράττονται είναι 3,5 φορές περισσότεροι από αυτούς που αναφέρονται ή 42,5 βιασμοί για κάθε 100.000 κατοίκους (Sutherland και Scherl³⁷).

Χαρακτηριστικά, πάνω στο ζήτημα αυτό, είναι και τα στοιχεία που παρτίθενται από τους Weis και Borges.³⁸ Σύμφωνα μ' αυτά, από το 1960 έως το 1971 ο αριθμός των βιασμών που αναφέρθηκαν στα αστυνομικά τμήματα των Η.Π.Α. αυξήθηκε κατά 146%. Μόνο μέσα στο 1971, το ποσοστό των αναφερόμενων βιασμών αυξήθηκε κατά 11% σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

Με τα παραπάνω συνηγορούν και τα στοιχεία που παρουσιάζει ο Μαγγανάς,³⁹ σύμφωνα με τα οποία στις Η.Π.Α., ανάμεσα στα έτη 1968 και 1973, παρατηρήθηκε μια αύξηση των καταγεγραμμένων από την αστυνομία βιασμών της τάξης του 62%. Στον Καναδά ο αριθμός των μηνύσεων βιασμού τριπλασιάστηκε ανάμεσα στα έτη 1965 και 1973. Υποστήριξη των παραπάνω απόψεων προσφέρεται και από μια άλλη ανάλυση των στατιστικών στοιχείων του F.B.I..⁴⁰ Η παραπάνω ανάλυση έδειξε ότι, κατά το έτος 1965, στα αστυνομικά τμήματα των Η.Π.Α. αναφέρθηκαν 22.460 βιασμοί, το έτος 1966 ο αριθμός αυτός ανέβηκε στους 25.332 βιασμούς και τέλος το έτος 1967 στους 27.096.

Το ερώτημα, όμως, που ανακύπτει σ' αυτό το σημείο είναι αν τα θύματα βιασμού αναφέρουν σε μεγαλύτερο ποσοστό το έγκλημα στην αστυνομία ή μήπως η αύξηση των ποσοστών αναφοράς αντιπροσωπεύει μια πραγματική αύξηση των διαπραττόμενων βιασμών. Για να απαντηθεί το παραπάνω ερώτημα χρειάζεται ευρεία θυματολογικού περιεχομένου έρευνα. Αλλά και οι έρευνες αυτού του τύπου παρουσιάζουν αρκετά μεθοδολογικά προβλήματα τα οποία καθιστούν την απάντηση του συγκεκριμένου ερωτήματος προεπιληπτική. Συνεπώς, για να απαντηθεί με ακρίβεια το παραπάνω ερώτημα, θα πρέπει να τελειοποιηθεί η μεθοδολογία των θυματολογικών ερευνών. Μέχρι να γίνει αυτό, δεν θα μπορούμε να απαντήσουμε με ασφάλεια στην ερώτηση πως δικαιολογούνται τα διαρκώς αυξανόμενα ποσοστά βιασμού που αναφέρονται στην αστυνομία.

Ωστόσο, τα στατιστικά στοιχεία που πήραμε από το Ελληνικό Υπουργείο Δημόσιας Τάξης δε συμφωνούν με την παραπάνω εικόνα που σκιαγραφείται από τις επίσημες στατιστικές των Η.Π.Α. Σύμφωνα, λοιπόν, με τα στοιχεία αυτά, οι βιασμοί που αναφέρθηκαν στα ελληνικά αστυνομικά τμήματα το έτος 1992 ήσαν 276, το έτος 1993 μειώθηκαν σε 270 και τέ-

37. Sutherland και Scherl (1970), όπ. π., βλ. σημ. 22, σελ. 503.

38. Weis και Borges (1973), όπ. π., βλ. σημ. 2, σελ. 93.

39. Μαγγανάς, Α. (1984): Πρόσφατες μεταρρυθμίσεις που αφορούν τα σεξουαλικά εγκλήματα στον Καναδά. Ποινικά Χρονικά, τομ. ΛΔ', σελ. 561.

40. Schiff, A.F. (1969): Statistical features of rape. Journal of Forensic Science, τευχ. 14, σελ. 102.

λος το 1994, το παραπάνω νούμερο, μειώθηκε ακόμη περισσότερο και έφτασε τους 258 βιασμούς.

Από το σύνολο των 116 θυμάτων βιασμού της θυματολογικής μας έρευνας, η οποία διεξήχθη σ' ένα δείγμα 1.000 φοιτητριών του Παντείου Πανεπιστημίου, βρέθηκε ότι τα 7 (6%) θύματα είχαν αναφέρει το βιασμό τους στην αστυνομία, τα 102 (88%) δεν είχαν προβεί στην παραπάνω ενέργεια, ενώ για τα υπόλοιπα 7 (6%) θύματα της έρευνας δεν υπήρξαν στοιχεία.

Όταν τα 7 παραπάνω θύματα, που ο βιασμός τους αναφέρθηκε στην αστυνομία με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, ρωτήθηκαν αν θα ανέφεραν το βιασμό τους στην αστυνομία στην περίπτωση που ο βιαστής τους ήταν πρόθυμος να ικανοποιήσει όλες τις απαιτήσεις τους (π.χ. χρηματική αποζημίωση ηθική αποκατάσταση, κ.λπ.), τα 5 (71,4%) θύματα απάντησαν θετικά, ενώ τα υπόλοιπα 2 (28,6%) θύματα απάντησαν αρνητικά. Επίσης, όταν τα 7 παραπάνω θύματα, που ο βιασμός τους αναφέρθηκε στην αστυνομία, ρωτήθηκαν αν η υπόθεσή τους έφτασε στο ακροατήριο, ένα (14,3%) θύμα απάντησε θετικά, ενώ τα υπόλοιπα 6 (85,7%) θύματα απάντησαν αρνητικά.

Τέλος, όταν το σύνολο των 116 θυμάτων της θυματολογικής μας έρευνας ρωτήθηκαν υποθετικά αν θα ανέφεραν στην αστυνομία έναν υποτιθέμενο βιασμό τους που θα μπορούσε ενδεχομένως να τους συμβεί στο μέλλον, τα 78 (67,2%) θύματα της έρευνας απάντησαν θετικά, τα 18 (15,5%) απάντησαν αρνητικά, ενώ για τα υπόλοιπα 20 (17,3%) θύματα δεν υπήρξαν στοιχεία.

Από την άλλη μεριά, βρέθηκε ότι από τις 880 φοιτήτριες που δήλωσαν ότι δεν είχαν πέσει θύματα βιασμού, οι 773 (87,8%) απ' αυτές θα ανέφεραν έναν υποτιθέμενο βιασμό τους στην αστυνομία, οι 100 (11,4%) δήλωσαν ότι δε θα τον ανέφεραν, ενώ για τις υπόλοιπες 7 (0,8%) φοιτήτριες του συγκεκριμένου υπό-δείγματος της έρευνας δεν υπήρξαν στοιχεία.

Επιπλέον, βρέθηκε ότι όταν οι 773 φοιτήτριες, που δήλωσαν ότι θα ανέφεραν έναν υποτιθέμενο βιασμό τους στην αστυνομία, ρωτήθηκαν αν θα το έκαναν για μια ακόμη φορά στην περίπτωση που ο υποτιθέμενος βιαστής τους θα ήταν πρόθυμος να ικανοποιήσει όλες τις απαιτήσεις τους (π.χ. χρηματική αποζημίωση, ηθική αποκατάσταση, κ.λπ.), τα 708 (91,6%) υποτιθέμενα θύματα της έρευνας απάντησαν θετικά, τα 61 (7,9%) απάντησαν αρνητικά, ενώ για τα υπόλοιπα 4 (0,5%) θύματα δεν υπήρξαν στοιχεία.

Η παραπάνω διαφοροποίηση των ποσοστών αναφοράς του βιασμού στην αστυνομία, ανάμεσα στα πραγματικά και τα υποτιθέμενα θύματα, επιβεβαιώνει την πρόβλεψή μας σύμφωνα με την οποία η διανοητική συμμετοχή στη θυματοποίηση του βιασμού είναι, στις περισσότερες περιπτώσεις, ένα αποτυχημένο εγχείρημα. Επίσης, επιβεβαιώνεται η παρατήρησή μας, σύμφωνα με την οποία η συναγωγή συμπερασμάτων από

ερευνητικά στοιχεία που προήλθαν από δείγμα υποτιθέμενων θυμάτων βιασμού, είναι μια επικίνδυνη απόφαση που μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρότατα λάθη.

Τα υψηλά ποσοστά αναφοράς, τόσο των υποτιθέμενων βιασμών, όσο και των ενδεχόμενων μελλοντικών βιασμών των πραγματικών θυμάτων, μπορούν να δικαιολογηθούν από το γεγονός ότι στη συνείδηση των ατόμων, που αποτελούν τον πληθυσμό τέτοιου είδους ερευνών, η αναφορά του εγκλήματος στην αστυνομία αποτελεί την αναμενόμενη και αποδεκτή, από τους ερευνητές, απάντηση. Η παραπάνω τάση, τόσο των υποτιθέμενων, όσο και των πραγματικών θυμάτων βιασμού, αποτελεί μια διαδικασία προσαρμογής της συμπεριφοράς των παραπάνω ατόμων στις νοητικά προσλαμβανόμενες κανονιστικές επιταγές της κοινωνίας.

III. Ο ρόλος του θύματος στην ενεργοποίηση του συστήματος της ποινική δικαιοσύνης στις υποθέσεις βιασμού

Στο σημείο αυτό γεννάται το ερώτημα σχετικά με το ποίος είναι ο ρόλος του θύματος στην ενεργοποίηση του συστήματος της ποινική δικαιοσύνης στις υποθέσεις βιασμού.

Ο Black⁴¹ έχει υποστηρίξει ότι η απόφαση του θύματος για ποινική προώθηση της υπόθεσής του, είναι ο σημαντικότερος παράγοντας πρόβλεψης των πιθανοτήτων που έχει η κάθε υπόθεση να εξελιχθεί ποινικά. Επίσης, υποστήριξε ότι η θέληση του θύματος να προωθήσει ποινικά την υπόθεσή του είναι σημαντικότερος παράγοντας, ακόμη και από τα αποδεικτικά στοιχεία, αν και οι δύο παραπάνω παράγοντες λειτουργούν από κοινού. Ο Black όρισε την αστυνομία, περισσότερο ως υπηρέτη των επιθυμιών του θύματος, παρά ως μια αυτόνομη εξουσία.

Τα αποτελέσματα της έρευνας απέδειξαν ότι το θύμα του βιασμού, σε συνδυασμό με την κοινωνική επιρροή των ατόμων του στενού οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντός του, είναι οι δύο σημαντικότεροι παράγοντες ενεργοποίησης του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης. Το θύμα είναι αυτό που θα αναφέρει τη μεγάλη πλειοψηφία των εγκλημάτων στην αστυνομία, αν και εφόσον η κοινωνική επιρροή κινείται προς αυτή την κατεύθυνση.

Από τους 7 βιασμούς της θυματολογικής μας έρευνας, που αναφέρθηκαν στην αστυνομία, βρέθηκε ότι οι 4 (57,1%) είχαν αναφερθεί στην αστυνομία από το ίδιο το θύμα, δύο (28,6%) είχαν αναφερθεί από τους γονείς του θύματος, ενώ για μία (14,3%) από τις παραπάνω υποθέσεις βιασμού δεν υπήρξαν στοιχεία.

41. Black, D.J. (1970): Production of crime rates. American Sociological Review, τευχ. 35, σελ. 733 - 748.

Όσον αφορά στις 230 υποθέσεις βιασμού των σηματικών αναφορών, που αναφέρθηκαν στην αστυνομία, βρέθηκε ότι οι 203 (88,3%) είχαν αναφερθεί από το ίδιο το θύμα, οι 16 (7%) είχαν αναφερθεί από τους γονείς του θύματος ή κάποιο άλλο συγγενικό του πρόσωπο, ένας (0,4%) βιασμός είχε αναφερθεί από κάποιο φιλικό προς το θύμα πρόσωπο, άλλος ένας (0,4%) βιασμός είχε αναφερθεί από κάποιο γνωστό προς το θύμα άτομο, δύο (0,9%) βιασμοί είχαν αναφερθεί από κάποιο άγνωστο προς το θύμα πρόσωπο, άλλοι δύο (0,9%) βιασμοί αποκαλύφθηκαν από την αυτεπάγγελτη αστυνομική δράση, ενώ για τις υπόλοιπες 5 (2,2%), από τις παραπάνω υποθέσεις βιασμού, δεν υπήρξαν στοιχεία.

Τέλος, αναφορικά με τις 312 υποθέσεις βιασμού των δικαστικών αποφάσεων της έρευνας, βρέθηκε ότι οι 248 (79,5%) είχαν αναφερθεί στην αστυνομία από το ίδιο το θύμα, οι 30 (9,6%) είχαν αναφερθεί από τους γονείς του θύματος ή κάποιο άλλο συγγενικό του πρόσωπο, οι 12 (3,8%) βιασμοί είχαν αναφερθεί από κάποιο φιλικό προς το θύμα πρόσωπο, οι 9 (2,9%) βιασμοί είχαν αναφερθεί από κάποιο γνωστό προς το θύμα άτομο, οι 4 (1,3%) είχαν αναφερθεί από κάποιο άγνωστο προς το θύμα πρόσωπο, οι 3 (1%) αποκαλύφθηκαν από την αυτεπάγγελτη αστυνομική δράση, ενώ για τις υπόλοιπες 6 (1,9%), από τις παραπάνω υποθέσεις βιασμού, δεν υπήρξαν στοιχεία.

Τα στοιχεία της θυματολογικής μας έρευνας, των 230 σηματικών αναφορών της αστυνομίας και των 312 δικαστικών αποφάσεων επιβεβαίωσαν την υπόθεσή μας, σύμφωνα με την οποία το θύμα αποτελεί τον καθοριστικότερο παράγοντα (ίσως και το μοναδικό) ενεργοποίησης του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης. Συνεπώς, το θύμα είναι ο κυριότερος και σημαντικότερος παράγοντας τροφοδότησης του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης στην περίπτωση του εγκλήματος του βιασμού.

Ο παραπάνω ρόλος του θύματος είναι ιδιαίτερα καθοριστικός στο έγκλημα του βιασμού, σε σχέση με τα υπόλοιπα αυτεπάγγελα διωκόμενα ποινικά αδικήματα και αυτό γιατί, σύμφωνα με το άρθρο 344 Π.Κ., το θύμα έχει τη δυνατότητα να ζητήσει με αίτησή του την οριστική παύση της ποινικής δίωξης, λόγω του ενδεχόμενου ψυχικού τραυματισμού που θα επιφέρει στο θύμα η ποινική δίωξη του εγκλήματος.

Με το ίδιο άρθρο, όμως, καθιερώνεται και η αυτεπάγγελτη ποινική δίωξη του εγκλήματος του βιασμού. Έτσι, όπως και πριν από την αναθεώρηση του Ποινικού Κώδικα που έγινε με το Νόμο 1419/1984, έτσι και τώρα η ποινική δίωξη του βιασμού εξαρτάται από τη θέληση του θύματος. Μ' αυτόν τον τρόπο, το έγκλημα του βιασμού καθίσταται τυπικά αυτεπάγγελα διωκόμενο έγκλημα, αλλά ουσιαστικά έγκλημα διωκόμενο κατ' έγκληση, αφού το θύμα έχει τη διακριτική ευχέρεια της οριστικής παύσης της ποινικής δίωξης.

Όπως πολύ σωστά επισημαίνει ο εισαγγελέας Μπέσσας:

Η δήλωση αυτή δεν είναι τίποτε άλλο παρά η έγκληση που εμφανίζεται με άλλο πρόσωπο... Η λύση του δράματος του βιασμού με τη δήλωση του παθόντος, καθώς είναι βολική για όλους τους παράγοντες της δίκης, θα γίνεται αμέσως αποδεκτή... Τα όρια αντοχής του παθόντος, σε μια σχεδόν απεριόριστη διαδρομή (μέχρι να καταστεί αμετάκλητη η απόφαση), είναι βέβαιο ότι θα εξαντληθούν και η κερδώς αντίληψη θα επικρατήσει.⁴²

Το χρονικό όριο υποβολής της παραπάνω δήλωσης, του άρθρου 344 Π.Κ., περί σοβαρού ψυχικού τραυματισμού, είναι πολύ ευρύ: αρχίζει από τη στιγμή που το βούλευμα γίνεται αμετάκλητο, πριν, δηλαδή, γίνει η πρώτη δίκη στο ακροατήριο και φτάνει μέχρι και τον Άρειο Πάγο.⁴³

IV. Η διαδικασία και τα στάδια λήψης της απόφασης του θύματος για αναφορά. (Οι βασικές υποθέσεις της έρευνας)

Η απόφαση του θύματος βιασμού σχετικά με το αν θα αναφέρει το βιασμό του στην αστυνομία, αποτελεί καθοριστικής σημασίας παράγοντα πρόβλεψης του αν το ποινικό σύστημα θα λάβει γνώση του συγκεκριμένου εγκλήματος. Η παραπάνω άποψη, δεν θα πρέπει να δώσει την εντύπωση της υιοθέτησης από μέρους μας μιας καθαρά υποκειμενιστικής κοινωνιολογικής προσέγγισης της αναφοράς του εγκλήματος στην αστυνομία. Δεν υιοθετούμε την άποψη ότι το θύμα εκφράζει ένα υπερφυσικό «εγώ», το οποίο από μόνο του και χωρίς καμία επιρροή, δρα, πράττει, αποφασίζει και συνεπώς γράφει την ιστορία όπως αυτό θέλει.

Απορρίπτοντας την ακραία υποκειμενιστική προσέγγιση του φαινομένου της αναφοράς του εγκλήματος στην αστυνομία, θα πρέπει να απορρίψουμε και την ακραία αντικειμενιστική προσέγγιση, σύμφωνα με την οποία το θύμα του εγκλήματος άγεται και φέρεται από τις κοινωνικές παραμέτρους και αναγκαιότητες της κάθε συγκεκριμένης στιγμής, είναι ένα άβουλο άτομο, χωρίς άποψη, γνώμη και ικανότητες αποφασιστικής συμβολής στα κοινωνικά δρώμενα.

Είναι, όμως, το θύμα αυτό που επιλέγει την ποινική διευθέτηση της υπόθεσής του ή μήπως είναι το ποινικό σύστημα αυτό που επιλέγει τις υποθέσεις βιασμού με τις οποίες θα ασχοληθεί; Η απάντηση δε βρίσκει-

42. Παρατηρήσεις του εισαγγελέα Κ. Μπέσσα στην απόφαση του Μ.Ο.Δ. Βόλου 43/1985, Ποινικά Χρονικά (1986), τομ. ΛΣΤ', σελ. 212.

43. Αναγνωστόπουλος, Η. (1986): Ο χρόνος υποβολής της δηλώσεως ψυχικού τραυματισμού κατ' άρθρο 344 Π.Κ. / Με αφορμή τις Α.Π. 1268/1985, Μ.Ο.Δ. Βόλου 43/1985, Μ.Ο.Δ. Λευκάδας 7/1986. Ποινικά Χρονικά, τομ. ΛΣΤ', σελ. 622-624.

ται σε καμιά από τις παραπάνω προτάσεις. Το θύμα επιλέγει την ποινική διευθέτηση της υπόθεσης του, η οποία έχει προεπιλεγεί από το ποινικό σύστημα.

Η επιλεκτικότητα στην αναφορά των υποθέσεων βιασμού στην αστυνομία, έχει δημιουργήσει το ευρέως διαδεδομένο στερεότυπο του δράστη, του θύματος και του εγκλήματος του βιασμού. Το ποινικό σύστημα, μέσω των επίσημων λειτουργιών, αναπαράγει και διογκώνει το συγκεκριμένο στερεότυπο, με αποτέλεσμα μόνο οι υποθέσεις που εναρμονίζονται μ' αυτό να καταγράφονται στις επίσημες αστυνομικές, δικαστικές και σωφρονιστικές στατιστικές του βιασμού. Μ' αυτόν τον τρόπο αναπαράγεται ο φαύλος κύκλος της μεροληπτικής επιλογής των προεπιλεγμένων θυμάτων.

Πρόκειται για μια σύνθετη διαδικασία, για ένα κοινωνικό-ψυχολογικό μηχανισμό, που έχει ανάγκη από πολυδιάστατη, διεπιστημονική και πολύ-παραγοντική προσέγγιση. Είναι μια διαδικασία που εμπλέκει τις παραστάσεις και τις συσσωρευμένες γνώσεις του θύματος, οι οποίες αντικειμενοποιούνται με βάση τα χαρακτηριστικά του εγκλήματος, του εγκληματία και του ίδιου του θύματος, τις δυνατότητες επιλογών που έχει το θύμα, την κοινωνική υποστήριξη και επιρροή που δέχεται, καθώς και την ψυχολογική κατάστασή του μετά το έγκλημα. Δεν πρόκειται για μια αυτοματοποιημένη απόφαση που βασίζεται σε ανορθολογικές αξιολογήσεις, αλλά ούτε και για έναν ψυχρό υπολογισμό κερδών και ζημιών. Πρόκειται για μια ενδιάμεση κατάσταση, που το βάρος της μετατίθεται πότε προς τη μια και πότε προς την άλλη κατεύθυνση, ανάλογα με το είδος και τη σοβαρότητα του εγκλήματος.

A. Τα στάδια λήψης της απόφασης του θύματος

Προκειμένου να εξηγήσουμε τη διαδικασία λήψης της απόφασης του θύματος για αναφορά του βιασμού του στην αστυνομία, θα παρουσιάσουμε ένα θεωρητικό μοντέλο, το οποίο αποτελείται από τρία στάδια. Το μοντέλο αυτό βασίζεται στα στάδια λήψης της απόφασης που έχουν προτείνει οι Greenberg και Ruback,⁴⁴ όμως είναι σημαντικά διαφοροποιημένο και αυτό γιατί έχει προσαρμοστεί στις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει η αναφορά του εγκλήματος του βιασμού. Έτσι, έχουν προστεθεί νέες μεταβλητές πρόβλεψης των πιθανοτήτων αναφοράς και άλλες έχουν αφαιρεθεί.

α. Ο ορισμός της επίθεσης ως βιασμού

Στο πρώτο στάδιο το θύμα της σεξουαλικής επίθεσης καλείται να χαρακτηρίσει το έγκλημα ως βιασμό. Το στάδιο αυτό είναι καθοριστικό της

44. Greenberg, M.S. και R.B. Ruback (1992): *After the crime. Victim decision making*. Plenum Press, London - New York.

διαδικασίας λήψης της απόφασης του θύματος για αναφορά του βιασμού του στην αστυνομία. Στην περίπτωση που τα θύματα αποτύχουν να χαρακτηρίσουν το περιστατικό ως βιασμό, η διαδικασία τερματίζεται και η αστυνομία δε λαμβάνει γνώση της διάπραξης του συγκεκριμένου εγκλήματος, τουλάχιστον μέσω τις αναφοράς του θύματος. Αν το θύμα ορίσει το περιστατικό ως βιασμό, τότε θα πρέπει στη συνέχεια να ορίσει και τον εαυτό του ως θύμα του συγκεκριμένου εγκλήματος.

Ο χαρακτηρισμός της σεξουαλικής επίθεσης ως βιασμού από το θύμα, εξαρτάται κατά πολύ από τις παραστάσεις των θυμάτων. Πιο συγκεκριμένα εξαρτάται: i) από τις παραστάσεις του θύματος, γενικά, για το έγκλημα του βιασμού, ii) από τις παραστάσεις του θύματος, γενικά, για το βιασμό, iii) από τις παραστάσεις του θύματος, γενικά, για το θύμα βιασμού και iv) από την ομοιότητα που υπάρχει ανάμεσα στις παραστάσεις του θύματος και στο πραγματικό περιστατικό της σεξουαλικής επίθεσης που έλαβε χώρα εναντίον του.

Αν η ομοιότητα, ανάμεσα στις παραστάσεις του θύματος και το πραγματικό περιστατικό, είναι ελάχιστη έως μικρή, τότε είναι πολύ πιθανό η επίθεση να μη χαρακτηριστεί ως βιασμός και ως εκ τούτου να μην αναληφθεί ποινική δράση για τη διευθέτησή του. Στην περίπτωση, όμως, που η ομοιότητα είναι μεγάλη, είναι πολύ πιθανό το περιστατικό να χαρακτηριστεί ως βιασμός και το θύμα να περάσει στο επόμενο στάδιο που είναι ο προσδιορισμός της σοβαρότητας του εγκλήματος.

Υποθέτουμε ότι τα θύματα είναι πιθανότερο να ορίσουν ως βιασμό μια τετελεσμένη σεξουαλική επίθεση, σε σχέση με μια απόπειρα. Επίσης, είναι πιθανότερο να οριστεί μια σεξουαλική επίθεση ως βιασμός στις περιπτώσεις που ο δράστης είναι απολύτως άγνωστος στο θύμα, όταν η επίθεση λάβει χώρα σε κάποιο δημόσιο χώρο (π.χ. πάρκο, δρόμο, δάσος, κ.λπ.), όταν το θύμα αντισταθεί σθεναρά στην επίθεση του δράστη, όταν στην επίθεση συμμετέχουν περισσότεροι από ένας δράστες και όταν το θύμα δεχθεί και άλλες, εκτός του κατά φύση βιασμού του, ταπεινωτικές πράξεις (π.χ. παρά φύση συνουσία, πεολεξία, κ.λπ.).

Μια άλλη παράμετρος που συμβάλλει στο μη χαρακτηρισμό μιας σεξουαλικού τύπου επίθεσης ως βιασμού, είναι το γεγονός της άγνοιας του ποινικού νόμου από το θύμα που καλείται να προσδιορίσει το κατά πόσο το συγκεκριμένο περιστατικό πληρεί την τυπική υπόσταση του εγκλήματος του βιασμού, καθώς και από το βαθμό της διάστασης που υπάρχει ανάμεσα στον κοινωνικό ορισμό του βιασμού που υιοθετείται από το θύμα και στον νομικό ορισμό του όπως αυτός προβλέπεται από το άρθρο 336 Π.Κ., με τη διευρυμένη του έννοια η οποία περιλαμβάνει και τις ασελγείς πράξεις. Όταν η διάσταση ανάμεσα στον κοινωνικό και το νομικό ορισμό του βιασμού είναι μεγάλη, τότε υπάρχουν ελάχιστες πιθανότητες η επίθεση να οριστεί ως βιασμός από το θύμα, αλλά και το ευρύτερο κοινό.

Αλλά και οι παραστάσεις του θύματος για το ρόλο του γυναικείου φύλου μπορεί να αποτελέσουν παράγοντα πρόβλεψης της απόφασής του να ορίσει την επίθεση ως βιασμό. Πιο συγκεκριμένα, οι γυναίκες με φιλελεύθερες στάσεις απέναντι στο ρόλο του φύλου τους έχουν πιο διευρυμένους ορισμούς της έννοιας του εγκλήματος του βιασμού, σε σχέση με τις γυναίκες με παραδοσιακές παραστάσεις σχετικά με το ρόλο του φύλου τους, και συνεπώς είναι πιθανότερο να ορίσουν ως βιασμό μια σεξουαλική επίθεση η οποία πληρεί την τυπική υπόσταση του άρθρου 336 Π.Κ., αλλά δεν ταιριάζει με το πλατιά διαδεδομένο στερεότυπο του βιασμού.

Σημαντικότερος παράγοντας στην απόφαση του θύματος να ορίσει τη σεξουαλική επίθεση ως βιασμό, είναι οι συμβουλές και οι γνώμες που θα λάβει από τα άτομα του στενού οικογενειακού και κοινωνικού του περιγυρου (κοινωνική επιρροή, κανονιστική επίδραση, κοινωνική υποστήριξη). Όταν, το θύμα υποστηριχθεί κοινωνικά και λάβει απόψεις και συμβουλές που το ωθούν να ορίσει το περιστατικό ως βιασμό, τότε ο χαρακτηρισμός της επίθεσης ως βιασμού είναι πιθανότερος αν όχι βέβαιος.

Υποθέτουμε, επίσης, ότι τα αισθήματα ενοχής που βιώνει το θύμα για τη θυματοποίησή του, αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα για τον ορισμό του περιστατικού ως βιασμού. Πολλά θύματα βιασμού βιώνουν έντονα συναισθήματα ενοχής και αισθάνονται υπεύθυνα για την πρόκληση της σεξουαλικής επίθεσης εναντίων τους. Τα συναισθήματα αυτά είναι εντονότερα στα θύματα εκείνα που η σεξουαλική επίθεση που δέχθηκαν δεν πληρεί τις προϋποθέσεις του κυρίαρχου στερεότυπου του εγκλήματος του βιασμού. Πιο συγκεκριμένα, σ' αυτήν την κατηγορία ανήκουν τα θύματα που δέχθηκαν σεξουαλικού τύπου επίθεση από κάποιο γνωστό ή συγγενικό τους άτομο, χωρίς τη χρήση όπλου, χωρίς ιδιαίτερη σωματική βία και χωρίς να αντιδράσουν με ιδιαίτερα σθεναρό τρόπο. Όσο εντονότερα είναι τα συναισθήματα ενοχής που βιώνει το θύμα για το βιασμό του, τόσο ελαχιστοποιούνται οι πιθανότητες να ορίσουν την επίθεση ως βιασμό.

Τέλος, υποθέτουμε ότι όσο εντονότερα είναι τα συναισθήματα ταπείνωσης, οργής, αηδία, κατάθλιψης και ανακούφισης που είναι ζωντανό, που βιώνει το θύμα, αμέσως μετά το βιασμό του, τόσο μεγαλύτερες είναι οι πιθανότητες να ορίσει τη σεξουαλική επίθεση ως βιασμό και να περάσει στο δεύτερο στάδιο του προσδιορισμού της σοβαρότητάς του. Τα συναισθήματα που βιώνει το θύμα, αμέσως μετά το βιασμό του, δεν επηρεάζουν άμεσα τον ορισμό της επίθεσης ως βιασμού, αλλά καθιστούν το θύμα περισσότερο ευάλωτο στην κοινωνική επιρροή.

β. Ο προσδιορισμός της σοβαρότητας βιασμού

Στο δεύτερο στάδιο του μοντέλου μας, και εφόσον έχει οριστεί η σεξουαλική επίθεση ως βιασμός, το θύμα καλείται να προσδιορίσει τη σοβαρότητα του εγκλήματος που δέχθηκε. Το σημαντικότερο κριτήριο

προσδιορισμού της σοβαρότητας του βιασμού από το θύμα, είναι η πραγματική ή η ενδεχόμενη ζημιά που προκλήθηκε ή θα μπορούσε να έχει προκληθεί.

Υποθέτουμε ότι τα θύματα ορίζουν ως σοβαρότερο έναν τετελεσμένο βιασμό, σε σχέση με μια απλή απόπειρα. Επίσης, είναι πιθανότερο ένας βιασμός να οριστεί ως ιδιαίτερα σοβαρός στις περιπτώσεις που το θύμα έχει δεχθεί βίαιη εξώγαμη κατά φύση συνουσία, όταν το θύμα έχει αντισταθεί σθεναρά στην επίθεση του δράστη, όταν το θύμα έχει δεχθεί σοβαρό σωματικό τραυματισμό, όταν έχει απειληθεί η ζωή του θύματος, όταν ο δράστης έχει απειλήσει το θύμα με κάποιο όπλο, όταν η επίθεση έχει συνδυαστεί με απαγωγή, όταν στην επίθεση συμμετείχαν περισσότεροι από ένας δράστες και όταν το θύμα έχει δεχθεί και άλλες, εκτός του κατά φύση βιασμού του, ταπεινωτικές πράξεις (π.χ. παρά φύση συνουσία, πεολεχία, κ.λπ.).

Επιπλέον, η σοβαρότητα του βιασμού προσδιορίζεται από το βαθμό δημοσιότητας που έλαβε το έγκλημα. Πιο συγκεκριμένα, το θύμα ενός βιασμού ο οποίος δεν έγινε ευρύτερα γνωστός είναι πιθανότερο να ορίσει το περιστατικό ως λιγότερο σοβαρό, σε σχέση με το θύμα ενός βιασμού στον οποίο υπήρχαν αυτόπτες μάρτυρες ή που δημοσιοποιήθηκε με κάποιον άλλο τρόπο.

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας προσδιορισμού της σοβαρότητας του βιασμού είναι οι συμβουλές και οι γνώμες που θα λάβει το θύμα από τα άτομα του στενού και του ευρύτερου κοινωνικού του περίγυρου. Όταν, το θύμα υποστηριχθεί κοινωνικά και λάβει απόψεις και συμβουλές που το ωθούν να ορίσει το περιστατικό του βιασμού του ως ιδιαίτερα σοβαρό έγκλημα, τότε υπάρχουν πολλές πιθανότητες να οριστεί το έγκλημα ως ιδιαίτερα σοβαρό.

Επίσης, η σοβαρότητα του εγκλήματος προσδιορίζεται από την ένταση στην οποία το θύμα βιώνει συναισθήματα ταπείνωσης, οργής, αηδίας, κατάθλιψης και ανακούφισης που είναι ζωντανό, αμέσως μετά το έγκλημα. Με βάση τα παραπάνω, θα μπορούσαμε να πούμε ότι όσο σοβαρότερο είναι το έγκλημα, τόσο μεγαλύτερη είναι και η αναστάτωση που προκαλεί στο θύμα. Τα συναισθήματα που βιώνει το θύμα, αμέσως μετά το βιασμό του, δεν επηρεάζουν άμεσα τη διαδικασία προσδιορισμού της σοβαρότητας του βιασμού, αλλά καθιστούν το θύμα περισσότερο ευάλωτο στην κοινωνική επιρροή. Τέλος, η αξιολόγηση της σοβαρότητας του βιασμού εμπεριέχει και ένα υποκειμενικό στοιχείο που σχετίζεται με την ομοιότητα που υπάρχει ανάμεσα στις παραστάσεις του θύματος για τη σοβαρότητα του εγκλήματος και τη σοβαρότητα του πραγματικού περιστατικού.

γ. Η λήψη της απόφασης του θύματος για αναφορά ή μη του βιασμού στην αστυνομία

Αφού έχει προσδιοριστεί η σοβαρότητα του βιασμού, στο τρίτο στάδιο του θεωρητικού μας μοντέλου, το θύμα καλείται να αποφασίσει τι θα κάνει προκειμένου να αντιμετωπίσει την κατάσταση που έχει δημιουργηθεί ως αποτέλεσμα της θυματοποίησής του. Στο στάδιο αυτό, το θύμα βιασμού έχει τέσσερις εναλλακτικές λύσεις σχετικά με το πως θα αντιμετωπίσει το πρόβλημα: i) να ψάξει για μια ιδιωτική επίλυση της διαφοράς, ii) να επαναπροσδιορίσει το περιστατικό, iii) να αναφέρει το έγκλημα στην αστυνομία και iv) να μην κάνει απολύτως τίποτα. Οποιαδήποτε από τις τέσσερις παραπάνω επιλογές και αν επιλέξει το θύμα, η επιλογή αυτή θα γίνει με βασικά κριτήρια την μείωση της ψυχολογικής του αποδιοργάνωσης, την μείωση της συναισθηματικής έντασης που βιώνει και την αποφυγή μιας παρόμοιας μελλοντικής του θυματοποίησης.

Στο στάδιο λήψης της απόφασης, το θύμα βιασμού επιστρατεύει όλες τις αποθηκευμένες γνώσεις του σχετικά με παρόμοιες καταστάσεις. Οι γνώσεις αυτές μπορεί να είναι αντικειμενικά σωστές ή λανθασμένες και μπορεί να προέρχονται, είτε από προηγούμενες προσωπικές εμπειρίες θυματοποίησης, είτε από εμπειρίες τρίτων ατόμων (π.χ. φίλων, συγγενών, γειτόνων, κ.λπ.), είτε από τα μέσα ενημέρωσης, είτε τέλος, από γενική και αόριστη πληροφόρηση που το θύμα δεν μπορεί να προσδιορίσει την πηγή της. Λόγω του ότι οι γνώσεις και οι πληροφορίες αυτές χρησιμοποιούνται, από τα θύματα, υπό την επίδραση έντονης ψυχολογικής πίεσης, είναι πολύ πιθανό να χρησιμοποιούνται με τρόπο λανθασμένο και ανορθολογικό.

Το θύμα μπορεί να ζητήσει τη βοήθεια της αστυνομίας, προκειμένου να καταφέρει να μειώσει τη συναισθηματική ένταση και διάλυση που βιώνει ως αποτέλεσμα του εγκλήματος. Αυτό θα συμβεί στις περιπτώσεις που η αστυνομία θα καταφέρει να συλλάβει το δράστη, ο εισαγγελέας να ασκήσει ποινική δίωξη εναντίον του και τελικά να οδηγηθεί στο ακροατήριο για να δικαστεί και να καταδικαστεί σε πολυετή κάθειρξη. Από την άλλη μεριά, η αναφορά του εγκλήματος του βιασμού στην αστυνομία μπορεί να μειώσει το φόβο του θύματος για μια μελλοντική του θυματοποίηση. Αυτό θα γίνει γιατί το θύμα, με την αναφορά του εγκλήματος στην αστυνομία και τη σύλληψη του δράστη, πιστεύει ότι συνεισφέρει στη μείωση της εγκληματικότητας, καθώς και των πιθανοτήτων για μια παρόμοια θυματοποίησή του στο μέλλον.

Η αναφορά του εγκλήματος στην αστυνομία θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της επιτήρησης της αστυνομίας στην περιοχή, πράγμα που θα οδηγήσει στη μείωση της εγκληματικότητας, άρα και στη μείωση των πιθανοτήτων θυματοποίησης. Επιπλέον, αν ο οποιοσδήποτε επίδοξος βιαστής γνωρίζει ότι υπάρχει σοβαρή πιθανότητα να αναφερθεί το έγκλημα στην αστυνομία, αυτό θα μπορούσε να λειτουργήσει αποτρεπτι-

κά στη διάπραξη αρκετών εγκληματικών πράξεων. Όμως, η αναφορά του βιασμού στην αστυνομία έχει και τα μειονεκτήματά της, όπως είναι για παράδειγμα η σπατάλη αρκετού χρόνου, η πιθανή αντεκδίκηση του δράστη και μια ενδεχόμενη δεύτερη θυματοποίηση του θύματος βιασμού από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος.

Τα κριτήρια με βάση τα οποία το θύμα βιασμού επιλέγει την αναφορά του εγκλήματος στην αστυνομία είναι πολλά και διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό απ' αυτά που προσδιορίζουν την αναφορά των υπόλοιπων ποινικών αδικημάτων. Αν σπάσει οποιοσδήποτε από τους κρίκους της παρακάτω αιτιακής αλυσίδας, τότε η αναφορά του εγκλήματος του βιασμού στην αστυνομία γίνεται αμφίβολη, έως απίθανη.

Τα κριτήρια αυτά είναι τα εξής: i) η κοινωνική επιρροή και υποστήριξη που δέχεται το θύμα του βιασμού από τα άτομα του στενού οικογενειακού και κοινωνικού του περιβάλλοντος να αναφέρει το έγκλημα, ii) η αποφυγή μιας ενδεχόμενης μελλοντικής θυματοποίησης του θύματος από τον ίδιο ή από κάποιον άλλο δράστη, iii) η εστίαση της αστυνομικής προσοχής στη γειτονιά ή στην κοινότητα που κατοικεί το θύμα, πράγμα που θα έχει ως αποτέλεσμα την μείωση της εγκληματικότητας και των πιθανοτήτων μιας μελλοντικής θυματοποίησης του θύματος, iv) η διάθεση του θύματος να εκδικηθεί το βιαστή του, v) η έλλειψη συναισθημάτων φόβου του θύματος για μια ενδεχόμενη κοινωνική απόρριψη από τη δημοσιοποίηση του βιασμού, vi) η έλλειψη συναισθημάτων φόβου του θύματος για μια ενδεχόμενη αντεκδίκηση του δράστη, vii) η έλλειψη συναισθημάτων φόβου του θύματος για μια ενδεχόμενη δημοσιοποίηση του βιασμού του στην οικογένειά του, viii) οι θετικές παραστάσεις του θύματος για τη λειτουργία και την αποτελεσματικότητα της αστυνομίας και του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης γενικότερα, ix) η αξιόπιστη πηγή άντλησης των παραστάσεων του θύματος για την αποτελεσματικότητα της αστυνομίας (π.χ. προσωπικές εμπειρίες), x) η μεγάλη δημοσιότητα που πήρε ο βιασμός πριν ακόμα αναφερθεί στην αστυνομία, xi) η απουσία κάποιας ιδιαίτερης σχέσης ανάμεσα στο δράστη και το θύμα του βιασμού, xii) η έλλειψη δυνατοτήτων εξωποινικού συμβιβασμού με το δράστη, xiii) οι φιλελεύθερες παραστάσεις του θύματος για το ρόλο του γυναικείου φύλου και τέλος, xiv) τα κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά του θύματος και πιο συγκεκριμένα το θύμα θα πρέπει να κατοικεί σε περιοχή με υψηλό βαθμό αστικοποίησης και να είναι άγαμο.

V. Τα αποτελέσματα της έρευνας

Τα αποτελέσματα της έρευνας απέδειξαν ότι το θύμα του βιασμού, σε συνδυασμό με την κοινωνική επιρροή των ατόμων του στενού οικογενειακού και κοινωνικού του περιβάλλοντος, είναι οι δύο σημαντικότεροι παράγοντες ενεργοποίησης του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης. Το θύμα είναι αυτό που θα αναφέρει τη μεγάλη πλειοψηφία των βιασμών

στην αστυνομία, αν και εφόσον η κοινωνική επιρροή κινείται προς αυτή την κατεύθυνση.

Η εμπειρική διερεύνηση των παραγόντων αναφοράς και μη-αναφοράς του βιασμού στην αστυνομία, επιβεβαιώθηκε για μια ακόμη φορά ότι κρύβει πολλές παγίδες και επιφυλάσσει αρκετές δυσκολίες στον ερευνητή.

Η εμπειρική μας έρευνα απέδειξε ότι η διαδικασία λήψης της απόφασης του θύματος για αναφορά του βιασμού του στην αστυνομία, συγκροτείται από τρία στάδια τα οποία είναι χρονικά διάδοχα, αλλά πολλές φορές μπορεί να επικαλύπτονται και να μη μπορούν να διαχωριστούν με ευκρίνεια. Για συστηματικούς λόγους θεωρήθηκε το καθ' ένα απ' αυτά ως ξεχωριστό και αυτόνομο, έτσι ώστε να δοθεί μια σχηματική και παραστατική εικόνα της διαδικασίας λήψης αποφάσεων των θυμάτων.

Στο πρώτο στάδιο το θύμα καλείται να ορίσει τη σεξουαλική επίθεση εναντίον του ως βιασμό. Ο καθοριστικότερος παράγοντας για τον ορισμό της επίθεσης ως βιασμού από το θύμα, είναι η κοινωνική επιρροή των ατόμων του στενού οικογενειακού και κοινωνικού του περιβάλλοντος. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι είναι πιθανότερο να οριστούν ως βιασμοί: i) τα τετελεσμένα εγκλήματα, σε σχέση με τις απόπειρες, ii) οι επιθέσεις που περιλαμβάνουν βίαιη εξώγαμη κατά φύση συνουσία, σε σχέση μ' αυτές που περιλαμβάνουν ασελγείς πράξεις, iii) οι επιθέσεις από περισσότερους από έναν δράστες, iv) οι επιθέσεις από έναν απολύτως άγνωστο, στο θύμα, δράστη και v) οι επιθέσεις που κατόπιν το θύμα βιώνει έντονα συναισθήματα ταπείνωσης, οργής και αηδίας.

Όσο περισσότερα από τα παραπάνω χαρακτηριστικά συγκεντρώνει μια υπόθεση, τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες να οριστεί ως έγκλημα και ειδικότερα ως βιασμός από το θύμα της. Τα συναισθήματα που βιώνει το θύμα, αμέσως μετά το βιασμό του, δεν επηρεάζουν άμεσα τον ορισμό της επίθεσης ως βιασμού, αλλά καθιστούν το θύμα περισσότερο ευάλωτο στην κοινωνική επιρροή. Ακόμη και όταν μια υπόθεση συγκεντρώνει όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά, αλλά η κοινωνική επιρροή είναι αντίθετη με τον ορισμό της επίθεσης ως εγκλήματος, τότε το περιστατικό δε θα οριστεί ως βιασμός και η διαδικασία λήψης της απόφασης του θύματος θα σταματήσει.

Στο δεύτερο στάδιο και εφόσον έχει οριστεί η επίθεση ως βιασμός, το θύμα καλείται να προσδιορίσει τη σοβαρότητα του εγκλήματος. Ο καθοριστικότερος παράγοντας για το χαρακτηρισμό του βιασμού ως ιδιαίτερα σοβαρού περιστατικού από το θύμα αποδείχθηκε ότι είναι η κοινωνική επιρροή των ατόμων του στενού οικογενειακού και κοινωνικού του περιβάλλοντος. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι είναι πιθανότερο να χαρακτηριστούν ως ιδιαίτερα σοβαρά εγκλήματα: i) οι τετελεσμένοι βιασμοί, σε σχέση με τις απόπειρες, ii) οι επιθέσεις που περιλαμβάνουν βίαιη εξώγαμη συνουσία, σε σχέση μ' αυτές που περιλαμβάνουν

ασελγείς πράξεις, iii) οι επιθέσεις από περισσότερους από έναν δράστες, iv) οι επιθέσεις στις οποίες απειλήθηκε η ζωή του θύματος, v) οι επιθέσεις που συνδυάζονται με απαγωγή, vi) οι επιθέσεις στις οποίες ο δράστης χρησιμοποιεί κάποιο όπλο, vii) οι επιθέσεις που το θύμα υφίσταται σοβαρό σωματικό τραυματισμό και viii) οι επιθέσεις που κατόπιν το θύμα βιώνει έντονα συναισθήματα ταπείνωσης, οργής και αηδίας.

Όσο περισσότερα από τα παραπάνω χαρακτηριστικά συγκεντρώνει μια υπόθεση, τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες να οριστεί η επίθεση ως ιδιαίτερα σοβαρό έγκλημα. Τα συναισθήματα που βιώνει το θύμα, άμεσα μετά το βιασμό του, δεν επηρεάζουν άμεσα τη διαδικασία προσδιορισμού της σοβαρότητας του βιασμού, αλλά καθιστούν το θύμα περισσότερο ευάλωτο στην κοινωνική επιρροή. Ακόμη και όταν μια υπόθεση συγκεντρώνει όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά, αλλά η κοινωνική επιρροή είναι αντίθετη με το χαρακτηρισμό του εγκλήματος ως ιδιαίτερα σοβαρού, τότε ο βιασμός δε θα χαρακτηριστεί ως ιδιαίτερα σοβαρό έγκλημα και η διαδικασία λήψης της απόφασης του θύματος θα τερματιστεί.

Στο τρίτο και τελευταίο στάδιο και εφόσον το έγκλημα έχει χαρακτηριστεί ως ιδιαίτερα σοβαρό, το θύμα καλείται να αποφασίσει σχετικά με το τι θα κάνει προκειμένου να αντιμετωπίσει το πρόβλημα που του έχει δημιουργηθεί ως αποτέλεσμα του βιασμού του. Ο καθοριστικότερος παράγοντας λήψης απόφασης του θύματος για αναφορά του βιασμού στην αστυνομία βρέθηκε να είναι η κοινωνική επιρροή των απόρων του στενού οικογενειακού και κοινωνικού του περιβάλλοντος. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι για να πάρει το θύμα την απόφαση να αναφέρει το βιασμό του στην αστυνομία θα πρέπει να ισχύουν οι παρακάτω συνθήκες: i) το θύμα δε θα πρέπει να βιώνει έντονους φόβους αναφορικά με μια ενδεχόμενη κοινωνική του απόρριψη που θα ήταν το αποτέλεσμα της δημοσιοποίησης του εγκλήματος, που θα επέλθει από την αναφορά του στην αστυνομία, ii) δεν πρέπει να υπάρχουν δυνατότητες έξω-ποινικού συμβιβασμού ανάμεσα στο δράστη και το θύμα, iii) τα θύματα θα πρέπει να κατοικούν ή να έχουν ζήσει για το μεγαλύτερο διάστημα της ζωής τους σε αστικές περιοχές και iv) τα θύματα θα πρέπει να είναι άγαμα.

Όσο περισσότερες από τις παραπάνω συνθήκες ισχύουν, τόσο μεγαλύτερες είναι οι πιθανότητες αναφοράς του βιασμού στην αστυνομία. Ακόμη και όταν μια υπόθεση συγκεντρώνει όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά, αλλά η κοινωνική επιρροή είναι αντίθετη με την αναφορά του εγκλήματος στην αστυνομία, τότε ο βιασμός δε θα αναφερθεί και το θύμα θα επιλέξει μια από τις υπόλοιπες εναλλακτικές λύσεις που του παρουσιάζονται προκειμένου να διευθετήσει την κρίση που έχει προκαλέσει το έγκλημα.

VI. Προτάσεις για την αύξηση των ποσοστών αναφοράς του εγκλήματος του βιασμού στην αστυνομία

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, τα θύματα βιασμού θα είναι περισσότερο πιθανό να αναφέρουν το έγκλημα στην αστυνομία, όταν υπάρχουν Κέντρα υποδοχής θυμάτων βιασμού τα οποία να απασχολούν πρώην θύματα που θα συμβουλευθούν, θα παρέχουν πληροφορίες στα θύματα που ζητούν τη βοήθειά τους και θα τα παροτρύνουν να αναφέρουν το περιστατικό στην αστυνομία. Η επιρροή για αναφορά που θα ασκείται από τα πρώην θύματα, θα είναι καθοριστική για την αύξηση των ποσοστών αναφοράς του βιασμού, τουλάχιστον στις περιπτώσεις εκείνες που τα θύματα θα καταφεύγουν στα παραπάνω Κέντρα.

Βασισμένα στην περίπτωση του Rape Crisis Center, που άρχισε να λειτουργεί το 1972 στην Washington των Η.Π.Α., τα κέντρα υποδοχής θυμάτων βιασμού θα πρέπει να προσφέρουν στα θύματα μια γυναίκα που θα τα συνοδεύει στην αστυνομία. Η συνοδεία του θύματος από μια άλλη γυναίκα και πιο συγκεκριμένα από ένα πρώην θύμα βιασμού, διευκολύνει την αναφορά του εγκλήματος και κάνει το θύμα να αισθάνεται περισσότερο άνετα.

Τα Κέντρα για τη φροντίδα των θυμάτων βιασμού, που έχουν δημιουργηθεί με πρωτοβουλία των γυναικείων οργανώσεων και των φεμινιστικών κινημάτων, έχουν ως αποστολή τους να παρέχουν προστασία στα θύματα, να φροντίζουν για την ίαση των σωματικών και ψυχικών τραυμάτων τους, να τα εφοδιάζουν με την απαραίτητη δύναμη για να ξεπεράσουν το σοκ και να επανενταχθούν σε μια φυσιολογική κοινωνική ζωή, να τα πείθουν να αναφέρουν το περιστατικό στην αστυνομία και να τους παρέχουν κάθε δυνατή διευκόλυνση και υπηρεσία προς αυτήν την κατεύθυνση.

Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 1970 και 1980 δόθηκε μεγαλύτερη προσοχή στην παροχή υπηρεσιών στα θύματα βιασμού και κακοποίησης. Τα Κέντρα για την υποδοχή θυμάτων βιασμού εμφανίστηκαν για πρώτη φορά στις Ηνωμένες Πολιτείες το 1972 και στην Αγγλία το 1976. Άρα, από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρώπη διέθεταν ένα μεγάλο πλέγμα οργανισμών, που ως σκοπό τους είχαν την παροχή υπηρεσιών στο θύμα. Οι οργανισμοί αυτοί είναι πάνω από 5.000 στις Η.Π.Α.,⁴⁵ 300 στην Αγγλία, 120 στη Γαλλία και 50 στις Κάτω Χώρες.⁴⁶

45. Davis, R.C. και M. Henley (1990): Victim service programs. Στο A.J. Lurigio, W.G. Skogan και R.C. Davis (eds.): Victims of crime: Problems, policies, and programs. Newbury, C.A.: Sage, σελ. 157 - 171.

46. Pointing, J. και M. Maguire (1988): Introduction: The rediscovery of the crime victim. Στο M. Maguire και J. Pointing (eds.): Victims of crime: A new deal? Milton Keynes: Open University Press, σελ. 1 - 13.

Τα Κέντρα αυτά μπορεί να αποτελέσουν καθοριστικό παράγοντα στην απόφαση του θύματος βιασμού να αναφέρει το έγκλημα στην αστυνομία και αυτό γιατί αισθάνεται ότι δεν είναι μόνο του και απροστάτευτο, αλλά έχει έναν ισχυρό σύμμαχο και υπερασπιστή στον αγώνα για τη δικαίωσή του. Θα αισθανθεί ότι κάποιος το πιστεύει και δίνει βάση στις μαρτυρίες του, γεγονός πολύ σημαντικό για την τελική απόφαση του θύματος, που βρίσκεται σε μια κατάσταση αποδιοργάνωσης, αμφιβολίας και σύγχυσης.

Στα Κέντρα αυτά θα πρέπει να υπάρχει εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό, το οποίο να αποτελείται από δικηγόρο, γιατρό, κοινωνιολόγο, ψυχολόγο και κοινωνικό λειτουργό. Επίσης, θα πρέπει να υπάρχει, σε κάθε Κέντρο, μια συμβουλευτική ομάδα που θα αποτελείται από πρώην θύματα βιασμού και που θα έχει ως έργο της την υποστήριξη των θυμάτων που θα ζητούν τη βοήθεια του Κέντρου. Λόγω του ότι ο προϋπολογισμός ενός τέτοιου εγχειρήματος θα είναι τεράστιος, θα μπορούσε να αρχίσει, με την πρωτοβουλία της τοπικής αυτοδιοίκησης, σε εθελοντική βάση. Πολλά θα είναι τα ευαισθητοποιημένα άτομα που θα θελήσουν να συνεισφέρουν σ' αυτήν την κατεύθυνση.

Από την άλλη μεριά, θα πρέπει να δημιουργηθεί μια υπηρεσία, η οποία να έχει ως έργο της την παροχή πληροφοριών, μέσω τηλεφώνου, στα θύματα βιασμού. Πιο συγκεκριμένα, τα θύματα βιασμού θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα σε εικοσιτετράωρη βάση να ζητούν πληροφορίες - μέσω ενός τριψήφιου τηλεφωνικού αριθμού - για ιατρικά, νομικά και άλλα θέματα που τα απασχολούν, αμέσως μετά το έγκλημα. Το θύμα, επίσης, θα μπορεί να ζητά πληροφορίες σχετικά με το πού θα πρέπει να απευθυνθεί για να καταγγείλει το συμβάν, που μπορεί να κάνει τις απαραίτητες ιατρικές εξετάσεις και να παίρνει νομικές συμβουλές. Τέλος, μ' αυτόν τον τρόπο θα έρχεται σε επαφή με τα Κέντρα για την προστασία και την υποστήριξη των θυμάτων. Τα θύματα σ' αυτήν την υπηρεσία πληροφόρησης θα πρέπει να μπορούν να κρατούν την ανωνυμία τους.

Έχει προταθεί ότι μια βελτίωση των σχέσεων ανάμεσα στην αστυνομία και την κοινωνία θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια αύξηση της αναφοράς του εγκλήματος λόγω των περισσότερων ευνοϊκών στάσεων των πολιτών.⁴⁷ Αντίθετα, μια άλλη μελέτη των στάσεων των πολιτών απέναντι στην αστυνομία, έδειξε ότι όταν κάποιος έχει ανάγκη από έναν αστυνομικό, τότε είναι πιθανό να τον καλέσει ακόμη και αν έχει αρνητικές παραστάσεις γι' αυτήν.⁴⁸

47. Biderman, A.D. και A.J. Reiss, Jr. (1967): On exploring the dark figure of crime. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, τευχ. 374, σελ. 1 - 15.

48. Hawkins, R.O. (1973): Who called the cops. Decision to report criminal victimization. *Law and Society Review*, τομ. 7, σελ. 439.

Στο ίδιο συμπέρασμα κατέληξε και η παρούσα έρευνα που απέδειξε ότι ακόμη και τα θύματα που αναφέρουν το βιασμό τους στην αστυνομία έχουν αρνητικές παραστάσεις για τη λειτουργία και την αποτελεσματικότητα της στο χειρισμό υποθέσεων βιασμού. Μια σημαντική συνέπεια αυτών των αποτελεσμάτων είναι ότι τα προγράμματα που σχεδιάζονται για να βελτιώσουν τις στάσεις των πολιτών απέναντι στην αστυνομία, πιθανό να μην καταλήξουν στην αύξηση της αναφοράς του εγκλήματος του βιασμού.

Επίσης, έχει αποδειχθεί ερευνητικά ότι όσο μεγαλύτερη είναι η απειλή που αισθάνεται το άτομο για μια μελλοντική θυματοποίησή του, τόσο πιθανότερο είναι να αναφέρει την θυματοποίησή του στην αστυνομία.⁴⁹ Το παραπάνω συμπέρασμα μας οδηγεί στο να διατυπώσουμε την υπόθεση ότι για να αυξηθούν τα ποσοστά αναφοράς του βιασμού, θα πρέπει να αυξηθούν τα ποσά των συναισθημάτων φόβου και απειλής που βιώνουν τα άτομα για μια ενδεχόμενη μελλοντική τους θυματοποίηση.

Με βάση την παραπάνω λογική, στις Η.Π.Α. έχουν αρχίσει να εφαρμόζονται καμπάνιες εκφοβισμού του κοινού, καθώς και εκπαιδευτικά προγράμματα, σχετικά με τους κινδύνους του εγκλήματος. Πράγματι, βρέθηκε ότι τα προγράμματα αυτά μειώνουν τις πιθανότητες θυματοποίησης και αυτό γιατί τα άτομα γίνονται προσεκτικότερα. Όμως, τα παραπάνω προγράμματα, στην έκταση που αυξάνουν την απειλή του εγκλήματος στη συνείδηση του κοινού, μπορεί να αυξήσουν και τα ποσοστά αναφοράς των εγκλημάτων, όταν αυτά διαπραχθούν.

Επιπλέον, η δημιουργία και ανάπτυξη προγραμμάτων αποζημίωσης και αποκατάστασης των θυμάτων, θα έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση των ποσοστών αναφοράς των εγκλημάτων στην αστυνομία. Αυτό θα γίνει, γιατί τα θύματα θα έχουν ένα σημαντικό κίνητρο αναφοράς, που θα αντισταθμίζει τα μειονεκτήματα της εμπλοκής στους μηχανισμούς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος, που στην περίπτωση του βιασμού είναι ιδιαίτερα πολλά.

Οι θυματολογικές έρευνες έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οι γυναίκες που βιάζονται από γνωστά ή συγγενικά τους πρόσωπα και που δεν έχουν υποστεί σοβαρό σωματικό τραυματισμό, σπάνια αναφέρουν το έγκλημα στην αστυνομία. Συνεπώς, θα πρέπει, τόσο οι επίσημοι φορείς του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης, όσο και το κοινό, να ενημερωθούν γι' αυτά τα στοιχεία, έτσι ώστε να γίνει κατανοητό ότι μια γυναίκα μπορεί να βιαστεί από έναν γνωστό με την ίδια ευκολία που μπορεί να βιαστεί και από έναν άγνωστο δράστη. Πιο συγκεκριμένα, θα πρέπει να γίνει μια σοβαρή προσπάθεια καταπολέμησης του κυρίαρχου και πλατιά διαδεδομένου στερεότυπου του εγκλήματος του βιασμού, καθώς και της μυθολογίας που το περιβάλλει. Όταν συμβεί το παραπάνω, τότε θα ξεπε-

49. Hawkins (1973), όπ. π., βλ. σημ. 48.

ραστεί ένα σοβαρό εμπόδιο σε σχέση με την αναφορά του βιασμού στην αστυνομία. Μ' αυτόν τον τρόπο τα θύματα θα λάβουν τη βοήθεια που χρειάζονται και αξίζουν και οι βιαστές θα συλληφθούν και θα τιμωρηθούν για την πράξη τους.

Όμως πέρα από τα παραπάνω, μεγάλη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στην αντιμετώπιση του εγκλήματος και του θύματος του βιασμού, στις διάφορες φάσεις της ποινικής εξέλιξης της υπόθεσης. Τόσο η διεθνής, όσο και η ελληνική βιβλιογραφία και πρακτική, έχουν επισημάνει την αρνητική στάση των επίσημων αρχών στην αντιμετώπιση των υποθέσεων βιασμού. Με βάση το παραπάνω, θα πρέπει να γίνουν ορισμένες κρίσιμες παρεμβάσεις στην αστυνομική, στην ιατρική και στην δικαστηριακή φάση της εξέλιξης των υποθέσεων βιασμού, μέσα στο ποινικό σύστημα.

Αναφορικά με το αστυνομικό στάδιο της ποινικής εξέλιξης των υποθέσεων βιασμού προτείνονται τα εξής: i) η εξέταση - ανάκριση του θύματος θα πρέπει να γίνεται από έναν και μόνο αξιωματικό και να περιορίζεται μόνο στις απαραίτητες για την περαιτέρω έρευνα πληροφορίες, ii) κατά τη διάρκεια της εξέτασης, θα πρέπει να παρέχεται το δικαίωμα να παρίσταται κάποιος φίλος ή συγγενής του θύματος, αν και εφόσον το θύμα το θελήσει, iii) θα πρέπει να επιτρέπεται η παρουσία δικηγόρου και αν το θύμα δε διαθέτει τα απαραίτητα οικονομικά μέσα, να του προσφέρεται από την αστυνομία, iv) θα πρέπει να καταβληθεί προσπάθεια έτσι ώστε οι υποθέσεις βιασμού να αναλαμβάνονται από γυναίκες αξιωματικούς, v) οι αστυνομικοί που ασχολούνται μ' αυτές τις υποθέσεις, θα πρέπει να λαμβάνουν εκπαίδευση και ειδικά μαθήματα μετεκπαίδευσης πάνω στις συναισθηματικές ανάγκες και στις αντιδράσεις των θυμάτων βιασμού, καθώς και πάνω στον τρόπο έρευνας των παραπάνω υποθέσεων, vi) σε όλα τα θύματα θα πρέπει να δίδεται ενημερωτικό φυλλάδιο που να εξηγεί, τόσο τις αστυνομικές, όσο και τις υπόλοιπες ποινικές διαδικασίες που θα επακολουθήσουν και vii) το θύμα δε θα πρέπει να αποθαρρύνεται, αλλά μάλλον να ενθαρρύνεται να προωθήσει ποινικά την υπόθεσή του, δε θα πρέπει όμως σε καμία περίπτωση να εξαναγκάζεται να το κάνει.

Κατά το στάδιο των ιατρικών εξετάσεων του θύματος βιασμού προτείνονται τα παρακάτω: i) το θύμα βιασμού θα πρέπει να μεταφέρεται όσο το δυνατό γρηγορότερα στο νοσοκομείο για τις απαραίτητες ιατρικές εξετάσεις και ιατροδικαστικές πραγματογνωμοσύνες, ii) η αστυνομία θα πρέπει να διαθέτει ειδικά εκπαιδευμένους γυναικολόγους του Εθνικού Συστήματος Υγείας, οι οποίοι εκ περιτροπής να είναι διαθέσιμοι όλο το εικοσιτετράωρο για να διεξάγουν τις απαραίτητες γυναικολογικές εξετάσεις στα θύματα, iii) θα πρέπει να χρησιμοποιούνται πρόσθετες διαδικασίες σύλληψης αποδεικτικών του βιασμού στοιχείων και θα πρέπει να δημιουργηθεί επιστημονικό εργαστήριο ειδικά για την ανάλυση και την αξιολόγηση των στοιχείων αυτού του τύπου, iv) το θύμα θα πρέπει να πληροφορείται τόσο γραπτά, όσο και προφορικά για κάποια αφροδίσια νοσήματα που ενδεχομένως του μεταδόθηκαν με το βιασμό και να του

δίνονται όλες οι απαραίτητες πληροφορίες για την αντιμετώπισή τους, ν) το θύμα θα πρέπει να ενημερώνεται για θέματα εγκυμοσύνης, αλλά και άμβλωσης, vi) η ιατρική φροντίδα του θύματος θα πρέπει να περιλαμβάνει την προσφορά μπάνιου, ηρεμιστικού φαρμάκου και υποστηρικτικής συζήτησης από άτομα που έχουν εμπειρία πάνω σε τέτοια θέματα, vii) θα πρέπει στο θύμα να δίδεται η δυνατότητα να μπορεί να δει έναν ειδικά εκπαιδευμένο ψυχολόγο ή ψυχίατρο, λόγω του αποδεδειγμένου κόστους του συγκεκριμένου εγκλήματος στον ψυχισμό των θυμάτων, viii) θα πρέπει να παρέχονται συμβουλές στην οικογένεια του θύματος σχετικές με τον τρόπο που θα πρέπει να αντιμετωπιστεί η κατάσταση και ix) να απαγορεύεται η οικονομική επιβάρυνση του θύματος για τη διεξαγωγή ιατρικών εξετάσεων, οι οποίες έχουν ως σκοπό τους τη συλλογή των απαραίτητων αποδεικτικών στοιχείων.

Στο δικαστηριακό στάδιο της ποινικής εξέλιξης του εγκλήματος του βιασμού, προτείνονται τα παρακάτω προκειμένου να αυξηθούν τα ποσοστά αναφοράς του στην αστυνομία: i) ειδική μετεκπαίδευση των δικαστών, που ασχολούνται με τέτοιου είδους υποθέσεις, πάνω στις ιδιαιτερότητες του εγκλήματος και του θύματος βιασμού, ii) άμεση εκδίκαση των υποθέσεων βιασμού έτσι ώστε να μην παρατείνεται η ταλαιπωρία των θυμάτων, iii) απαγόρευση της δημοσιότητας της ποινικής δίκης του βιασμού, iv) απαγόρευση των αναφορών και των υπαιτιγμών για την προσωπική ζωή των θυμάτων και για άλλα άσχετα με την υπόθεση γεγονότα, v) ο σωματικός τραυματισμός του θύματος να μην αποτελεί αποδεικτικό στοιχείο για την ενοχή του δράστη, vi) να δοθεί το δικαίωμα στις γυναίκες οργανώσεις να παρίστανται ως πολιτική αγωγή στις υποθέσεις βιασμού, όταν το θύμα δεν έχει αντίρρηση, vii) να δίδονται οδηγίες στους ενόρκους έτσι ώστε να κρίνουν με βάση το νόμο και όχι με βάση τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα που μεταφέρουν μαζί τους, viii) ανάθεση των υποθέσεων βιασμού σε γυναίκες εισαγγελέες και ix) να δίδεται ιδιαίτερη προσοχή στη σύνθεση των δικαστηρίων, έτσι ώστε να αποτελείται από δικαστές και των δύο φύλων κατ' ίσον αριθμό.

Τέλος, αντί του όρου βιασμός, να χρησιμοποιηθεί εκείνος της σεξουαλικής επίθεσης και το έγκλημα να μεταφερθεί στο τμήμα που αφορά στις σωματικές βλάβες, κρατώντας όμως τη σεξουαλική του απόχρωση. Με την παραπάνω αλλαγή, θα αλλάξουν οι στάσεις του κοινού και των επίσημων φορέων της ποινικής δικαιοσύνης για το έγκλημα και το θύμα του βιασμού. Από την άλλη μεριά, θα αποφορτιστεί το συγκεκριμένο έγκλημα από τη μυθοπλαστική του φύση και μ' αυτόν τον τρόπο θα μειωθούν οι συνέπειές του στο θύμα και θα εξαλειφθεί ένα εμπόδιο από τη διαδικασία λήψης της απόφασης του θύματος για αναφορά του στην αστυνομία. Η παραπάνω τροποποίηση του νόμου περί βιασμού έχει ως στόχο της να μειώσει το στιγματισμό και τον τραυματισμό του θύματος κατά την ποινική εξέλιξη της υπόθεσης. Για να επιτευχθεί αυτό, θα πρέπει να γίνει μια προσπάθεια να αντιμετωπίζονται οι υποθέσεις βιασμού

όπως όλες οι υπόλοιπες υποθέσεις βίαιης εγκληματικότητας, δηλαδή να αποφορτιστεί ο βιασμός από το σεξουαλικό του περιεχόμενο και να αντιμετωπιστεί ως έγκλημα βίαιης επιθετικότητας.

VII. Επίμετρο

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίσαμε ήσαν πολλές, αλλά όχι ανυπέρβλητες. Η σεξουαλική φύση και το ιδεολογικοποιημένο πλαίσιο του εγκλήματος του βιασμού, σε συνδυασμό με τις δυσκολίες συγκρότησης στατιστικά ικανοποιητικών υπο-δειγμάτων, πάνω στα οποία στηρίχθηκε η προσπάθεια συναγωγής συμπερασμάτων, έκανε το ερευνητικό μας ταξίδι περισσότερο ενδιαφέρον, αλλά και την ικανοποίηση από το αποτέλεσμα ακόμη μεγαλύτερη.

Ελπίζουμε τα θεωρητικά και εμπειρικά συμπεράσματα της μελέτης μας, να συμβάλλουν στο να προχωρίσουμε ένα βήμα μπροστά όσον αφορά στη διάρρηξη του φράγματος σιωπής, στην απόσυρση του πέπλου μυστηρίου, στην αποκαθύλωση των μύθων και στην καταστολή της συνομοσίας συγκάλυψης που χαρακτηρίζουν το έγκλημα του βιασμού.

Βιβλιογραφία

- Amir, M.:** «Patterns in forcible rape». (University of Chicago Press, Chicago III, 1971).
- Ashworth, C.D. & S. Feldman-Summers:** «Perceptions of the effectiveness of the criminal justice system: The female victim's perspective». (Criminal Justice and Behavior, том. 5, τευχ. 3, 1978).
- Biderman, A.D. & A.J. Reiss, Jr.:** «On exploring the dark figure of crime». (The Annals of the American Academy of Political and Social Science, τευχ. 374, σελ. 1 - 15, 1967).
- Black, D.:** «Production of crime rates». (American Sociological Review, τευχ. 35, σελ. 733 - 748, 1970).
- Bureau of Justice Statistics:** «Criminal victimization, 1984». (Washington, D.C.: U.S. Department of Justice, 1985).
- Clark, L. & D. Lewis:** «Rape: The price of the coercive sexuality». (Toronto: The Women's Press, 1977).
- Davis, R.C. & M. Henley:** «Victim service programs». (Στο A.J. Lurigio, W.G. Skogan & R.C. Davis, eds.: «Victims of crime: Problems, policies, and programs». Newbury, C.A.: Sage, σελ. 157 - 171, 1990).
- Φαρσεδάκης, Ι.:** «Η αντιμετώπιση της γυναίκας από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης». (Ο Αγώνας της Γυναίκας, τευχ. 33, σελ. 29-32, 1987).

**Federal Bureau
of Investigation:**

«Crime in the United States.
Uniform Crime Report, 1973».
(Washington, D.C.: U.S.
Government Printing Office, 1974).

Galvin, J.:

«Rape: A decade of reform». (Crime
and Delinquency, τομ. 31, τευχ. 2,
σελ. 163 - 168, 1985).

**Greenberg, M.S.
& R,B Ruback:**

«After the crime: Victim decision
making». (N.Y.: Plenum, 1992).

Greer, G.:

«The female eunuch». (London,
Paladin, Granada Publishing, Ltd,
1977).

Griffin, S.:

«Rape: The all-American crime».
(Στο L. Schultz: «Rape
victimization», κεφ. 3, σελ. 19 - 39,
1977).

Hawkins, R.O.:

«Who called the cops? Decisions to
report criminal victimization».
(Law and Society Review, τομ. 7,
σελ. 427 - 444, 1973).

Hilberman, E.:

«The rape victim». (New York,
Basic Books Inc., 1976).

Horos, C.V.:

«Rape, The private crime,
The social horror». (New Caanan,
Conn.: Today Publishing, 1974).

Katz, S. & M.A. Mazur:

«Understanding the rape victim:
A synthesis of research findings».
(John Wiley & Sons, 1979).

Μαγγανάς, Α:

«Πρόσφατες μεταρρυθμίσεις
που αφορούν τα σεξουαλικά
εγκλήματα στον Καναδά».
(ΠοινΧρ ΛΔ', σελ. 561 - 571,
1984).

**Massey, J.B., C.R. Garcia
& J.P. Emich, Jr.:**

«Management of sexually assaulted females». (Obstetrics and Gynecology, τομ. 38, τευχ. 1, σελ. 29 - 36, 1971).

McDermott, M.J.:

«Rape victimization in 26 American cities». (Washington, D.C.: Government Printing Office, 1979).

MacDonald, J.M.:

«Rape: Offenders and their victims». (Springfield, III.: Thomas, 1971).

Peters, J.J.:

«Social psychiatric study of victims reporting rape». (A study presented at the American Psychiatric Association, 128th Annual Meeting, Anaheim, California, 1975).

**Peters, J. J., L.C. Meyer
& N.E. Carroll:**

«The Philadelphia assault victim study». (Final Report from the National Institute of Mental Health, ROIMH 21304, 1976).

Pointing, J. & M. Maguire:

«Introduction: The rediscovery of the crime victim». (Στο M. Maguire & J. Pointing, eds.: «Victims of crime: A new deal?». Milton Keynes: Open University Press, σελ. 1 - 13, 1988).

**President's Commission
on Law Enforcement
& Administration of Justice:**

«The challenge of crime in a free society». (Washington D.C.: Government Printing Office, 1967).

Robin, G.D.:

«Forcible rape: Institutionalized sexism in the criminal justice system». (Crime and Delinquency, τομ. 23, τευχ. 2, σελ. 136 - 153, 1977).

- Russell, M.:** «Rape victims and police reporting». (Canada's Mental Health, τομ. 28, τευχ. 2, σελ. 14 - 16, 1980).
- Schiff, A.F.:** «Statistical features of rape». (Journal of Forensic Sciences, τομ. 14, 1969).
- Schultz, L.G. (eds.):** «Rape victimization». (Springfield, Illinois, USA, 1977).
- Steketee, G. & A.H. Austin:** «Rape victims and the justice system: Utilization and impact». (The Social Service Review, τομ. 63, τευχ. 2, σελ. 285 - 303, 1989).
- Storaska, F.:** «How to say no to a rapist... and survive». (New York: Random House, 1975).
- Τσαλίκoglou, Φ.:** «Ο βιασμός και η μυθολογία του: Η λεηλασία της γυναικείας επιθυμίας». (Ο Αγώνας της Γυναίκας, τευχ. 33, σελ. 26-28, 1987).
- Sutherland, S. & D.J. Scherl:** «Patterns of response among victims of rape». (American Journal of Orthopsychiatry, τομ. 40, τευχ. 3, 1970).
- Τσιγκρήs, Άγγ.:** «Βιασμός. Το αθέατο έγκλημα». (Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1996).
- Τσιγκρήs, Άγγ.:** «Βιασμός: Κάθετες θεωρήσεις και παράλληλοι ορισμοί». (ΠοινΧρ ΜΣΤ, τευχ. 5, σελ. 627-645, 1996).
- Τσιγκρήs, Άγγ.:** «Η εγκληματολογική σημασία της αναφοράς των ποινικών αδικημάτων στην αστυνομία». (Υπεράσπιση τευχ. 4, σελ. 735-754, 1996).

- Τσιγκρής, Άγγ.:** (υπό δημοσίευση): «Το έγκλημα του βιασμού: θεωρητικές προσεγγίσεις». (Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, εκδ. Ε.Κ.Κ.Ε.).
- Τσιγκρής, Άγγ.:** (υπό δημοσίευση): «Οι συνέπειες του εγκλήματος του βιασμού στο θύμα του». (Ο Αγώνας της γυναίκας).
- Webb, E.J., D.T. Campbell, R.D. Schwartz, L. Sechrest και J.B. Grove:** «Nonreactive measures in the social sciences». (Boston: Houghton Mifflin, 1981).
- Weis, K. & S.S. Borges:** «Victimology and rape: The case of the legitimate victim». (Issues of Criminology, τομ. 8, τευχ. 2, σελ. 71 - 115, 1973).
- Williams, L.:** «The classic rape: When do victims report?». (Social Problems, τομ. 31, σελ. 459 - 467, 1984).
- Wilson, C. & K. Clarenbach:** «Violence against women: Causes and prevention». (Domestic Violence, Monograph Series, No. 3, 1980).
- Wood, P.L.:** «The victim in the forcible rape case: A feminist view». (American Criminal Law Review, τομ. 11, τευχ. 2, σελ. 335 - 354, 1973).
- Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, Α.:** «Ο Βιασμός: Η φεμινιστική άποψη ενός εγκλήματος». (Εφημ. ΤΑ ΝΕΑ, 3.3.1985).